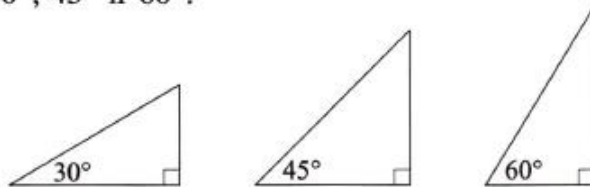

2 Smailiojo kampo kosinusas

Užduotis. Brėžinyje pavaizduoti trys statieji trikampiai, kurių vienas kampas yra 30° , 45° ir 60° .

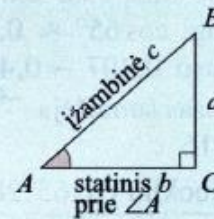
Irodykite, kad:

$$\frac{\text{statinis, esantis prie } 30^\circ \text{ kampo}}{\text{ižambinė}} = \frac{\sqrt{3}}{2},$$

$$\frac{\text{statinis, esantis prie } 45^\circ \text{ kampo}}{\text{ižambinė}} = \frac{\sqrt{2}}{2},$$

$$\frac{\text{statinis, esantis prie } 60^\circ \text{ kampo}}{\text{ižambinė}} = \frac{1}{2}.$$

Stačiojo trikampio smailiojo kampo kosinusu vadinamas prie to kampo esančio statinio ir ižambinės ilgių santykis.

Kampo A kosinusą žymėsime $\cos A$. Taigi

$$\cos A = \frac{\text{statinis, esantis prie kampo } A}{\text{ižambinė}}$$

$$\text{t. y. } \cos A = \frac{AC}{AB} = \frac{b}{c}.$$

Kadangi $c > b$, tai $\frac{b}{c} < 1$ ir $\cos A < 1$.

Remiantis stačiųjų trikampių panašumu nesunku įsitikinti, kad stačiuosiuose trikampiuose, kurių smailieji kampai lygūs, lygūs ir tų kampų kosinusai.

Anksčiau įsitikinome, kad

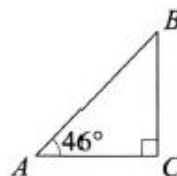
$$\cos 30^\circ = \frac{\sqrt{3}}{2}, \quad \cos 45^\circ = \frac{\sqrt{2}}{2}, \quad \cos 60^\circ = \frac{1}{2}$$

Matome, kad didesnę kampo reikšmę atitinka mažesnė kosinuso reikšmė.

Žinant kampo didumą, galima rasti to kampo kosinusą ir atvirkščiai, žinant kampo kosinusą, galima nubraižyti patį kampą ir rasti jo didumą.

1 PAVYZDYS. Apskaičiuokime $\cos 46^\circ$.

1. Su matlankiu nubraižome kampą A , lygų 46° .
2. Vienoje kampo kraštinėje atidedame bet kokio ilgio atkarpą AB , pavyzdžiui, $AB = 5$ cm.
3. Iš taško B į kitą kampo kraštinę nubrėžiame statmenį BC .

4. Išmatuojame AC ilgį: $AC \approx 3,5$ cm.

5. Apskaičiuojame santykį $\frac{AC}{AB} \approx \frac{3,5}{5} = 0,7$. Taigi $\cos 46^\circ \approx \frac{3,5}{5} = 0,7$.

Pastaba. Skaičiuoklį nustatę į padėtį „DEG“ pagal algoritmą

gauname 0,69465837.

Iš lentelės randame, kad $\cos 46^\circ \approx 0,695$.

Taigi $\cos 46^\circ \approx 0,695$.

2 PAVYZDYS. Remdamiesi lentele arba su skaičiuokliu apskaičiuokime $\cos 65^\circ 28'$.

Pastebėsime, kad, kampui didėjant, kosinuso reikšmė mažėja.

Kadangi $\cos 65^\circ \approx 0,423$, o $\cos 66^\circ \approx 0,407$, tai 1° kampo pokytį atitinka kosinuso $0,407 - 0,423 = -0,016$ pokytis. Kai kampas padidėja $28'$, jo kosinusas sumažėja $\frac{-0,016 \cdot 28}{60} \approx -0,007$. Taigi $\cos 65^\circ 28' \approx 0,423 - 0,007 = 0,416$.

Skaičiuokliu $\cos 65^\circ 28'$ skaičiuojame taip (skaičiuoklio padėtis „DEG“):

gauname $0,415222566 \approx 0,415$.

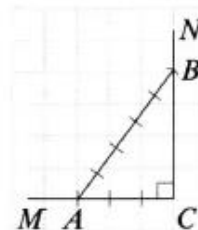
Taigi $\cos 65^\circ 28' \approx 0,415$.

3 PAVYZDYS. Nubraižykime kampą A , kurio $\cos A = \frac{3}{5}$ ir apskaičiuokime jo didumą.

Kaip ir 1 skyrelio 3 pavyzdyje, nubraižome statųjį trikampį ACB , kurio statinis AC lygus 3 ilgio vienetams, o įžambinė – 5 ilgio vienetams.

Kampas A yra ieškomas, nes $\cos A = \frac{AC}{AB} = \frac{3}{5}$.

Matlankiu išmatuojame kampo A didumą: $\angle A \approx 53^\circ$.

Pastaba. Kampo A reikšmę galima rasti lentelėje arba apskaičiuoti skaičiuokliu. Kosinusų stulpelyje ieškome 0,600 arba jai artimos reikšmės. Tai skaičius 0,602. Jį atitinka 53° kampas. Taigi $\angle A \approx 53^\circ$.

Skaičiuokliu kampo A reikšmę randame taip (skaičiuoklio padėtis „DEG“):

$\boxed{0} \boxed{\cdot} \boxed{6} \boxed{\text{INV}} \boxed{\cos^{-1}}$ gauname $\approx 53,13^\circ$.

Iš tikrųjų, kampas A yra didesnis už 53° .

Lentelėje randame, kad $\cos 54^\circ \approx 0,588$.

$$\begin{array}{l} 60 \text{ minučių} - (0,602 - 0,588), \\ x \text{ minučių} - (0,602 - 0,600); \end{array} \Rightarrow x = \frac{0,002 \cdot 60}{0,014} \approx 9 \text{ (minutės)}.$$

Kadangi, kampui didėjant, kosinusas mažėja, tai $\angle A = 53^\circ + 9' = 53^\circ 9'$. Skaičiuodami skaičiuokliu buvome gavę, kad $\angle A \approx 53,13^\circ$. Laipsnio dalis paversime minutėmis:

$$\begin{array}{l} 1^\circ - 60 \text{ minučių}, \\ 0,13^\circ - x \text{ minučių}; \end{array} \Rightarrow x = 0,13 \cdot 60 \approx 8'.$$

Taigi $\angle A \approx 53^\circ 8'$.

To paties kampo A sinusas ir kosinusas susieti lygybe:

$$\sin^2 A + \cos^2 A = 1$$

Iš tikrųjų, kadangi $\sin A = \frac{a}{c}$, $\cos A = \frac{b}{c}$, tai:

$$\sin^2 A + \cos^2 A = \frac{a^2}{c^2} + \frac{b^2}{c^2} = \frac{a^2 + b^2}{c^2} = 1.$$

